

El musicòleg Josep Vicent Frechina fa una immersió, en el seu llibre ‘Pensar en vers. La cançó improvisada als països de la Mediterrània’, en una manifestació d’abast planetari, molt arrelada als territoris de parla catalana, amb gèneres com les albades, les jotes, les gloses o les corrandes, i que els darrers temps ha viscut una revitalització important. Un treball d’investigació ambiciós que deixa entreveure els enormes paral·lelismes del cant improvisat arreu dels països del Mediterrani.

“La cançó improvisada havia quedat antiga i això la feia inútil”

El primer encert del llibre és l’ambició. L’estudi transcendeix l’àmbit local o lingüístic per anar a l’àmbit de la Mediterrània. No és habitual.

—El llibre naix, precisament, contra el localisme. La idea sorgeix de la necessitat d’obrir una mica l’objectiu i ampliar el camp de visió, perquè tots els estudis de cultura popular tendeixen al localisme, que també està molt bé, perquè necessites la investigació de detall. Però manquen molts treballs amb una visió més àmplia. En l’àmbit local hi ha treballs extraordinaris, però no amb una perspectiva que intente conceptualitzar i buscar una mica més d’anàlisi global. D’una altra banda, fa molt de temps que la Mediterrània és el meu àmbit d’estudi, al qual dedique tots els meus esforços. No la conec tant com voldria, però m’hi sent bastant còmode.

—Una de les sorpreses que un té en llegir el llibre són els trets comuns que hi ha al llarg de la Mediterrània. Trets formals, com ara el predomini de l’heptasil·lab, però també pel que fa als temes, a l’hora d’afrontar la crítica, la confrontació...

—Quan treballes en el camp de la cultura popular et sorprenen moltes

coses. Al Mediterrani hi ha hagut una certa proximitat. Però hi ha cultures respecte a les quals et preguntes com hi pot haver arribat el mateix. El marc de la Mediterrani ajuda a no dispersar-se gaire, però podria haver fet el treball amb un àmbit mundial, i trobaríem també molts paral·lelismes i semblances. En la cultura popular passa que la major part d’expressions responen a

necessitats semblants i llavors donen respostes semblants. La cançó improvisada naix d’una necessitat expressiva, de dir alguna cosa. I s’ha de dir d’una manera que impacte. I perquè impacte ha de tenir una forma artística. I perquè perdure, li has de donar una forma que ajude a memoritzar-la, una part mnemotècnica, la rima i l’estructura de cançó. Aqueixa necessitat existeix en totes les cultures, de manera que és fàcil trobar trets formals comuns; per exemple, l’heptasil·lab. Encara no està tan estudiat com jo voldria, però probablement, respon a una estructura molt profunda de l’idioma. Moltes llengües de la Mediterrània tenen la mateixa arrel, i és probable que tinguin la mateixa estructura sil·làbica a l’hora de cantar. I la crítica respon a la necessitat expressiva d’alabar, criticar, censurar...

—També de supeditar-se al poder, en alguns casos.

—Evidentment.

—Això s’ha vist moltes vegades en les albades.

—És un joc que els versadors intel·ligents [el versador inventa versos a la babalà que diu a l’orella del cantant perquè els cante] empren a favor seu: alaben un polític, precisament, per arrojar-se el dret d’estar per sobre seu, és a dir, poden alabar-ho però també poden criticar-lo. Se situen moralment en un nivell superior, perquè són els qui s’atreveixen. Per tant, si alaben algun polític, quan en critiquen un altre, la censura té més força. Moltes vegades és evident que hi ha hagut una servitud neta i pelada envers el poder. Hi ha versadors que quan tenen un polític al davant, no tenen el coratge suficient de criticar-lo, i més ara. En el passat sí que hi havia versadors que

Aquest estudi de la cançó improvisada l’ha editat Els llibres de la Caramella.

“En el passat sí que hi havia versadors que podien fer caure un alcalde. Ara, per molt brillants que siguem, no passarà”

podien fer caure un alcalde, sí que feien por. Ara fan menys por. Ara hi ha versadors que són molt atrevits, però per molt brillants que siguem, no faran caure un alcalde.

—Definiu el cant improvisat com un acte complex de comunicació en el sentit que respon a un moment concret i a un lloc concret.

—La cançó improvisada és una estratègia de comunicació que respon a una situació, i per tant, el seu valor està en el fet que la resposta sigui oportuna o escaient o no ho siga. Els grans versadors triomfen quan responen al que se n'espera i quan el que diuen té sentit en el moment en què ho diuen. Aquesta és la gran diferència amb la cançó de repertori o amb la poesia culta. Hi ha grans versadors a Cuba que utilitzen recursos de la poesia escrita i que, improvisant, poden competir amb poetes que escriuen en castellà. Però no és habitual que la cançó improvisada continga aquells elements lírics, sinó que responga al context. De vegades s'exigeix a la cançó improvisada una qualitat que no necessita. La poesia necessita projectar-se en el futur, però la cançó necessita incidir en el present; que el que diu tinga sentit en el moment que es diu i en el lloc on es diu.

—Per fer un paral·lelisme entenedor, és la diferència entre el *hip hop* de batalla, de confrontació entre rapers, i el que acaba gravat en un disc.

—Sí. De fet, a Mallorca hi ha el que en diuen *gloses de posat* o *glosses de 'taula camilla'*, de gent que no improvisa i escriu seguint les estructures de la cançó improvisada. Però és poesia escrita. És l'equivalent del *hip hop* de batalla i del *hip hop* de repertori: els

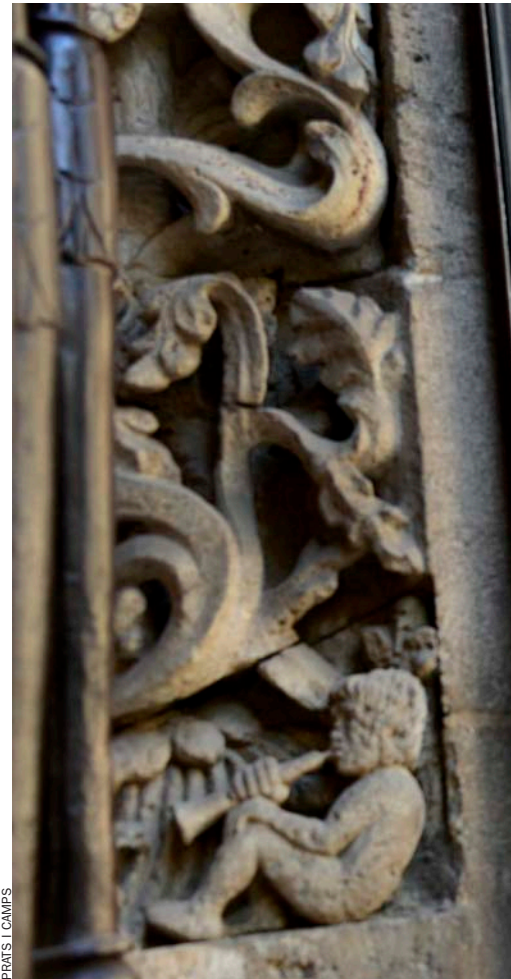
grans rapers dominen tots dos vessants. En la cançó improvisada, de vegades no es compatibilitzen.

—De què depèn que algunes d'aquestes improvisacions s'hagen conservat?

—De l'oportunitat, del fet que causen una veritable commoció o hagen estat molt divertides... És com qualsevol acudit. Ací entren en joc tres processos: la improvisació, la memorització i l'oblit. Això renova permanentment el repertori de la cançó tradicional. El noranta per cent del repertori ha estat improvisat en algun moment. Si queda fixat, és perquè s'ha considerat que tenia valor per memoritzar-se.

—Al nostre àmbit lingüístic hi ha hagut una revitalització, els darrers temps, de la cançó improvisada. Hi ha entitats culturals que la impulsen, els mateixos artistes fan força... Fins i tot això ha portat una renovació temàtica. El balanç és positiu.

—Totalment. La cançó improvisada havia quedat antiga, i això la feia inútil, perquè ha de ser completament actual. D'alguna manera, havia quedat encarcarada perquè gastava uns estereotips verbals que tothom coneixia, s'anaven repetint els temes i fins i tot els versos, que es reaprofitaven. Es feia una feina minuciosa de reciclatge. Ha hagut vindre gent jove per sacsejar açò una mica i portar la cançó improvisada a l'actualitat que li pertoca. Això passa, curiosament, en tots els territoris de parla catalana; hi ha hagut una mena de simpatia que s'ha anat contagiant d'un territori a un altre. Si els anys 80 i 90 hagueres preguntat a algú, vinculat fins i tot amb la cançó tradicional, què coneixia de la cançó improvisada, hi hauria hagut ben pocs que t'hagueren pogut contestar, fins i tot tenint les albadies i el cant d'estil tan vius al País Valencià. Però el valor de la improvisació no era sobre la taula, ni es valoraven els versadors. Això ha fet un tomb en el procés de retrobament amb la tradició com a fonament de la identitat i de la creació de la memòria i del patrimoni col·lectiu. En aquell procés, de sobte trobes un recurs com la cançó improvisada que no solament et dona tota aquella part de la identitat. A més, és útil, és un recurs expressiu que conserva tota la força comunicativa i lúdica: la gent jove descobreix que es di-

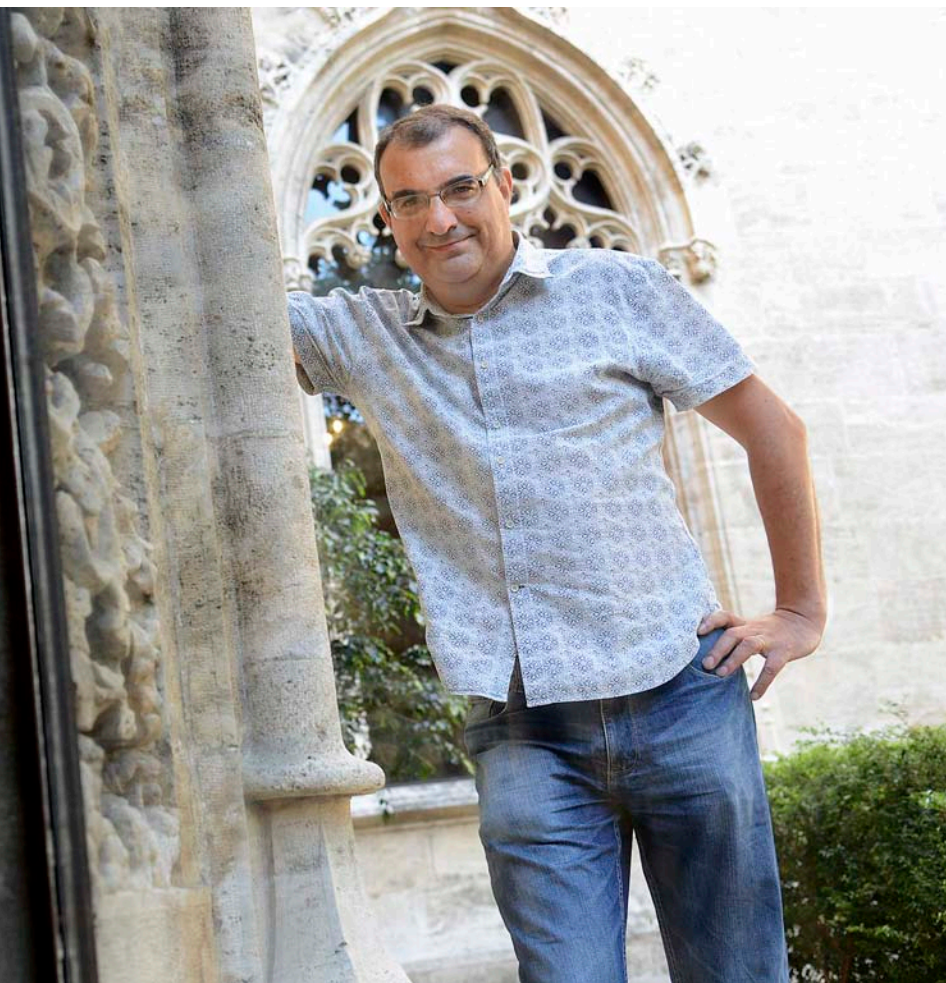

FRATIS I CAMPS

verteix moltíssim improvisant. Alguns grups l'han posada en el seu repertori, com Pomada, De Calaix o Quico el Célio, amb les jotes de l'Ebre. I al mateix temps, apareixen nous glosadors a Mallorca, com Mateu Jurí, que renova totalment el repertori i arrossega una gran quantitat de gent. De fet, el panorama en aquests moments a les Illes és fantàstic. Al País Valencià apareixen nous versadors, com Josemi Sánchez. I es creen associacions a Catalunya, com Cor de Carxofa, que és el catalitzador de la difusió de la cançó improvisada entre la gent jove, perquè fa una feina extraordinària a tots els nivells: tallers, trobades amb rapers... Tot això junt ha generat aquesta revitalització.

—En algun moment del llibre hi deixeu caure que amb això potser no n'hi ha prou.

—De moment és una revitalització molt segmentada que arriba a nuclis molt conscienciats; no és massiva. Sí que ha passat a Mallorca, on els glosadors tornen a ser molt populars i

tornen a generar negoci, que és el que determina en aquest món si la cosa és viva o no [riu]. La major part de la cançó improvisada es fa als bars, que contracten els improvisadors. I se'n fan moltes: l'any passat se'n feren un centenar. I als periòdics hi ha espai físic per a la cançó improvisada. Quan [José Ramón] Bauzá era encara en l'oposició

i plantejà el seu programa de govern en matèria lingüística, el president balear, aleshores Francesc Antich, li contestà amb una glosa en el seu perfil de Facebook. Que el president empre aquest recurs per replicar el líder de l'oposició n'indica una mica la implantació. Però a la resta de territoris no. Al País Valencià la cançó improvisada ha recu-

perat prestigi, però cada vegada es fan menys nits d'albades. I al Principat va calant molt en sectors independentistes, en mestres conscienciats que la introdueixen a les escoles... Però encara no hi ha una massa crítica.

—**Crida l'atenció el paper de les dones. El límit era una dona que feia controvèrsia contra un home, mai dues dones juntes.**

—Ara ja es fa; hi pot haver controvèrsia entre dues dones. La dona ha tingut un paper bastant ocult en la cançó improvisada, perquè moltes d'elles sabien improvisar i eren qui n'ensenyava als seus fills i als seus néts, que eren els qui cantaven públicament. La dona, en la nostra societat, sempre ha estat una de les custòdies principals de la transmissió de la tradició, sempre en l'àmbit privat. I quan han tingut presència pública, que n'han tingut excepcionalment, tret d'alguns gèneres específics de dones, com les cançons de pandero, sempre han estat molt tutelades per l'home. Per tant, es permetien controvèrsies d'un home contra una dona, perquè donaven molt de joc. Normalment, es tractaven temes sexuals i s'aconseguien moments de molta transgressió. Però dues dones ultrapassaven tots els límits de tolerància de la societat tradicional. Hi ha hagut algunes glosadores mallorquines; de versadores valencianes també, al segle XX, però sempre han estat una excepció. Ara ja no. L'accés a la cançó improvisada és igual per als homes i per a les dones. I a Cor de Carxofa, el sector femení és el més dinàmic.

Xavier Aliaga

Cines Babel Vicente Sancho Tello, 10. · València

Now is Good d'Oï Parker

Si presentes aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS :
4,40 € De dilluns a dijous
i 6€ cap de setmana.

(Cal acompanyar el justificant de pagament)

Si ets lector d'EL TEMPS:
5,60€ de dilluns a dijous
excepte vespra de festiu i festius.

